

Biti trans u EU-u

Komparativna analiza podataka iz istraživanja o LGBT zajednici u EU-u

Sažetak

Člancima 1., 2. i 3. Povelje o temeljnim pravima Europske unije jamči se pravo na ljudsko dostojanstvo, život i cjelovitost osobe. Člancima 6., 7. i 8. jamči se pravo na slobodu i sigurnost, poštovanje privatnog i obiteljskog života te na zaštitu osobnih podataka. Člankom 14. priznaje se pravo na obrazovanje, a člankom 20. pravo na jednakost pred zakonom. Člankom 21. jamči se pravo na nediskriminaciju, uključujući onu na temelju spola, člankom 35. priznaje se pravo na zdravstvenu zaštitu, člankom 45. na slobodu kretanja i prebivanja te člankom 47. na učinkoviti pravni lijek i pravično suđenje.

Muški ili ženski spol koji nam je službeno dodijeljen rođenjem temelji se na našim fizičkim karakteristikama. Međutim, on možda neće odgovarati našem rodnom identitetu, odnosno načinu na koji razmišljamo o svojem spolu i načinu na koji ga osjećamo. Budući da sve više trans osoba otvoreno odbija poistovjetiti se ili s muškim ili sa ženskim spolom, postaje jasno da se osjećaji o spolu ne mogu ugrati u uske „ženske“ ili „muške“ granice. Rezultati istraživanja lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i transseksualnih osoba (LGBT) u EU-u naglasili su potrebu za nadilaženjem tih granica i u općim raspravama o spolu u društvu i pri razmatranju specifičnih pravnih i političkih mjera.

Rasvjetljavajući svakodnevni život trans osoba u Europskoj uniji (EU-u) i njezinim državama članicama, to omogućuje bogata i usporediva priroda podataka iz istraživanja o LGBT zajednici koje je provela Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA).

„Kao transrodna osoba smatram da je ključno da donositelji politika i pružatelji zdravstvene skrbi razumiju da postoji više od dva ekstrema rodnog spektra. Između njih može biti bilo što i ljudi mogu živjeti ispunjen život bez pripadanja bilo kojem kraju spektra, tj. da nisu u potpunosti muškarac ili žena. Potrebno nam je više razumijevanja, ali, što je još važnije, više resursa i pravne potpore kako bismo svoje živote živjeli na jednak način kao i drugi ljudi.“
(Trans žena, 28, Nizozemska)

Potpuno izvješće *Biti trans u Europskoj uniji*, kao i ovo izvješće, polaze od dokaza istraživanja kako bi analizirali svakodnevnicu 6 579 samoprovanih trans ispitanika, što je nadređeni pojam koji obuhvaća sve one koji se identificiraju s različitim spolom i/ili svoj rodni identitet izražavaju drugačije od spola koji im je dodijeljen rođenjem. Trans osobe u Europi i svijetu naširoko se koriste ovim pojmom, stoga je on odabran kako bi se izbjegla zabuna s jednom od mogućih skupina identiteta među kojima su ispitanici mogli birati („transrodna“). Iako se rezultati ne mogu smatrati reprezentativnim za sve trans osobe u EU-u, oni do danas čine najveću zbirku empirijskih dokaza svoje vrste kojima se rasvjetljavaju iskustva transrodnih osoba u različitim sferama života.

Ključni rezultati

Rezultati otkrivaju da se trans osobe često suočavaju s kršenjem vlastitih temeljnih prava: diskriminacijom, nasiljem i uznemiravanjem, sve do stupnja koji je intenzivniji od onih od kojih pate ostale lezbijke, gejevi ili biseksualni ispitanici u anketi. Ta iskustva potiču trajne osjećaje straha te neke trans

osobe zbog njih izbjegavaju određene lokacije te skrivaju ili prikrivaju svoj pravi rodni identitet, što predstavlja daljnje ograničavanje njihovih prava.

Problemi s kojima se suočavaju trans osobe pri slobodnom izražavanju svojega iskustvenog spola ovjekovječuju nedostatak javne svijesti o stvarnosti njihovih identiteta i života. Čine začarani krug straha i neznanja, netolerancije, diskriminacije te čak nasilja motiviranog mržnjom.

Ondje gdje su akcijski planovi, pozitivne mjere i politike jednakosti kojima se bori protiv diskriminacije dobro razvijeni i primijenjeni, trans osobe kažu da su otvorenije o svojem rodnom identitetu. Rezultati istraživanja naglašavaju da pravni okviri i politički instrumenti imaju utjecaja. Pridonose zaštiti i promicanju temeljnih prava te unaprjeđenju društvenih normi i vjerovanja, čime poboljšavaju ljudske živote.

Mišljenje FRA

Jačanje aktivnosti EU-a i nacionalnih odgovora

Na temelju dokaza ovog istraživanja te iskustva i postojećih obećavajućih praksi u nekim državama članicama EU-a, EU i njegove zemlje članice potiče se na bavljenje trans temama. Posebice bi trebali razmotriti rodni identitet i rodni izražaj kao zaštićene osnove ljudskih prava i antidiskriminacijskih politika, akcijskih planova i kampanja za podizanje svijesti.

Budući da je ovo istraživanje pokazalo da do diskriminacije i nasilja često može doći zbog osobina rodnog izražaja koji nije u skladu sa standardnim, trebalo bi poboljšati Strategiju EU-a za ravnopravnost žena i muškaraca kako bi obuhvaćala mjere u borbi protiv rodnih stereotipa i diskriminacije na temelju rodnog identiteta, rodnog izražaja i transfobije.

TRANS ISPITANICI U ISTRAŽIVANJU LGBT ZAJEDNICE U EU-U

Imajući na umu raznolikost trans osoba, ovom se analizom ispituju skupine podidentiteta koje su svjesne da bi pitanja ljudskih prava koja se odnose na njih mogla biti dubinski različita. Iako se u prethodnom istraživanju na polju trans studija opisuju razlike u životima trans žena, trans muškaraca i ostalih trans osoba, ovo je prvi put da istraživanje koje obuhvaća cijeli EU omogućuje usporedbu različitih podskupina. Uzorak LGBT zajednice u EU-u sadržava dovoljan broj članova u podskupinama da omogući fine usporedbe među njima (Slika 1.).

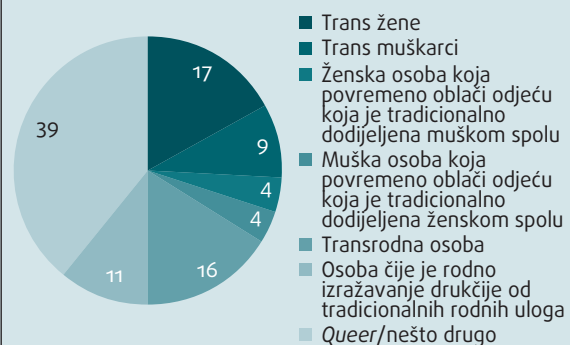
Te skupine – trans žene, trans muškarci, ženska osoba koja povremeno oblači odjeću koja je tradicionalno dodijeljena muškom spolu, muška osoba koja povremeno oblači odjeću koja je tradicionalno dodijeljena ženskom spolu, transrodna osoba, osoba čije je rodno izražavanje drukčije od tradicionalnih rodnih uloga te queer/ostale osobe – odgovaraju pojmovima koje su trans ispitanici sami izabrali. Na iskustva trans osoba također utječe njihova obrazovna i socio-ekonomska pozadina te ostale karakteristike koje analiza uzima u obzir kada su važne.

Karakteristike ispitanih trans ispitanika

Trans ispitanici:

- u prosjeku su mladi, pri čemu je sedam od 10 ispitanika spadalo u skupinu od 18 do 39 godina (u prosjeku: 34 godine);
- spadaju u različite podskupine (skupine identiteta), a pritom ima dvostruko više trans žena od trans muškaraca, dok je gotovo jednak broj muških i ženskih osoba koje povremeno oblače odjeću koja je tradicionalno dodijeljena suprotnom spolu;

Slika 1.: Skupine identiteta u trans uzorku (%)

Pitanja: Izračunana varijabla na temelju sljedećih pitanja iz istraživanja:
 A2. Koji Vam je spol pripisan rođenjem? Ženski/Muški
 A3. Jeste li/jeste li bili transrodna osoba? Da.
 A3.1. Odaberite jedan odgovor koji Vam najbolje odgovara. 1. Transrodna osoba 2. Transseksualna osoba 3. Žena s transseksualnom prošalošću 4. Muškarac s transseksualnom prošalošću 5. Osoba čije je rodno izražavanje drukčije od tradicionalnih rodnih uloga 6. Osoba koja povremeno oblači odjeću koja je tradicionalno dodijeljena suprotnom spolu (engl. cross dresser) 7. Queer 8. Nešto drugo, navedite: ...

Napomena: Ispitanici u kategorijama „transrodna osoba“ i „transseksualna osoba“ regrupirani su kao trans muškarci i trans žene; više detalja potražite u Prilogu 2. glavnog izvješća.

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju LGBT zajednice u EU-u.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

- podjednako su dobro ili loše obrazovani;
- češće od ostale populacije spadaju u skupinu nižeg kvartila prihoda;
- svoju seksualnu orijentaciju opisuju kao biseksualnu ili gej, ili se služe različitim pojmovima;
- obično nisu u vezi, a jedna trećina živi u jednočlanim kućanstvima;
- češće žive u urbanom okruženju.

Trans uzorak je vrlo raznolik te se razlikuje u odabranim podidentitetima ili podskupinama, trenutačnom osjećaju bivanja muškarcem, ženom ili nečim drugim (rodna pripadnost), rodnom izražaju i načinima na koje su ispitanici pokušali živjeti u skladu sa svojim rodnom identitetom (otvorenost/društvena i/ili medicinska tranzicija).

Polovica trans ispitanika visoko je **obrazovana** (fakultet, sveučilište ili više akademsko obrazovanje, 53 %). Polovica trans ispitanika (51 %) naznačuje da ima plaćeni posao, što uključuje i one na privremenom dopustu). Jedan od četiriju ispitanika jest student (24 %), a 13 % ih je nezaposlenih. Manji segmenti uzorka rade neplaćeni posao ili volontiraju, umirovljeni su ili ne rade iz drugih razloga.

Raspodjela **primanja** ukupnog uzorka LGBT zajednice odgovara onoj općeg stanovništva,¹ pri čemu približno četvrtina ispitanika pripada svakoj kategoriji. Trans ispitanici, međutim, češće od ostalih LGB skupina prijavljuju prihod kućanstva u donjoj kvartili, a manje vjerojatnije prijavljuju prihode u gornjoj kvartili.

Oprilike polovica ispitanika u svim trans skupinama naznačuje da, u trenutku istraživanja, nisu bili u **vezi** (48 %) i većina je za svoj **građanski status** navela da nisu u braku (75 %). Jedan od sedam ispitanika jest u braku ili živi u registriranoj zajednici (15 %).

Diskriminacija

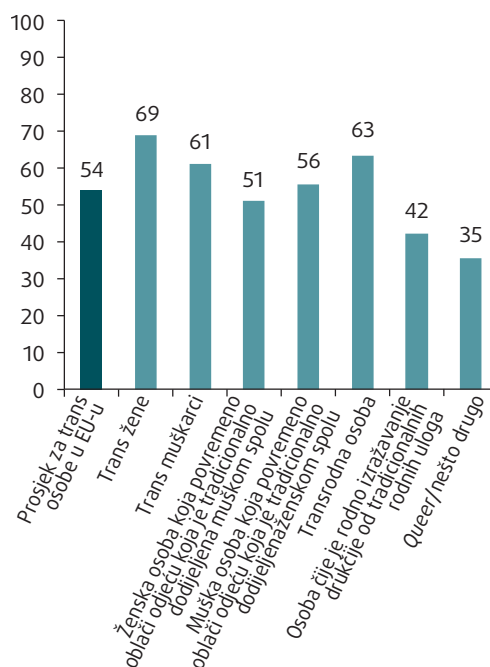
„Voljela bih da moj percipirani spol bude nevažan. Trebala bih moći obavljati svoj posao i prema meni bi se trebalo postupati pošteno i s poštovanjem, neovisno o tome kako se predstavljam. Samo želim da mi se dopusti da budem to što jesam a da se ne moram brinuti o drugima.“
(Trans, 42, Ujedinjena Kraljevina)

Jednako i potpuno socijalno sudjelovanje svih bez diskriminacije preduvjet je za inkluzivna i kohezivna društva koja iskorištavaju svoj ljudski kapital te jamče dobrobit i prosperitet svim svojim članovima. U tom su pogledu rezultati istraživanja LGBT zajednice u EU-u zabrinjavajući. Pokazuju da je jednakost trans osoba još uvijek teško ostvariv cilj koji zahtijeva odlučno djelovanje na razini EU-a i država članica.

U godini koja prethodi istraživanju, više od polovice svih trans ispitanika (54 %), u usporedbi s 47 % svih ispitanika LGBT zajednice, osjetilo se osobno diskriminirano ili uznemiravano jer ih se doživljavalo kao trans osobe. Vjerojatnije je da su se diskriminiranima osjećali ispitanici koji su bili mladi, nezaposleni ili iz nižeg prihodovnog razreda. Usto, što su trans ispitanici bili otvoreniji o tome da jesu ili da su bili trans, to je bilo vjerojatnije da će naznačiti da su se osjećali diskriminiranima.

¹ Izvedeno iz rezultata o raspodjeli primanja Europskog socijalnog istraživanja (ESS), više detalja potražite u Prilogu 2. glavnog izvješća.

Slika 2.: Ispitanici koji su se u posljednjih 12 mjeseci osjećali osobno diskriminirani ili uznemiravani jer ih se doživljavalo kao trans osobu, prema skupini identiteta (%)

Pitanje: C2A. U posljednjih 12 mjeseci, jeste li se u zemlji u kojoj živite osobno osjećali diskriminirani ili uznemiravani zbog toga što su Vas doživljavali kao: D. Transrodnu osobu? Da.

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju LGBT zajednice u EU-u.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

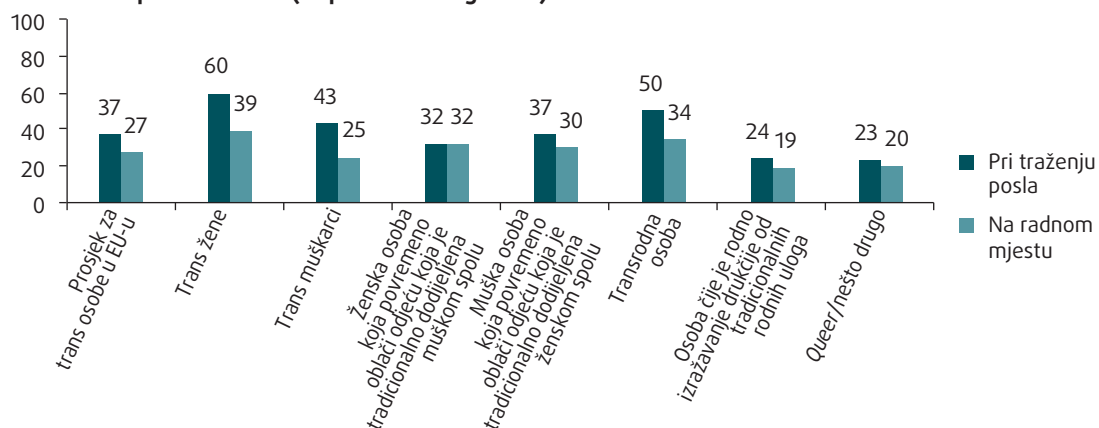
Istraživanje je obuhvatilo iskustva diskriminacije u nekoliko područja društvenog života.

- Zaposlenost: više od jednog od tri ispitanika osjećalo se diskriminirano zbog toga što su trans pri traženju posla (37 %), dok ih je četvrtina (27 %) prijavila diskriminaciju na radnom mjestu.
- Obrazovanje: četvrtina trans ispitanika koji su osobno pohađali školu/fakultet ili čije dijete/djeca

pohađa(ju) školu/fakultet kaže da su osjećali da ih je školsko ili fakultetsko osoblje osobno diskriminiralo tijekom 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju. Kada se promatraju samo trans studenti, broj se penje na 29 %.

- Zdravstvena skrb: približno jedan od pet ispitanika koji je upotrebljavao zdravstvene usluge (22 %) ili socijalne usluge (19 %) u godini koja je prethodila istraživanju smatrao je da ga je osoblje

Slika 3.: Osjećaj diskriminiranosti u posljednjih 12 mjeseci pri traženju posla ili na radnom mjestu, prema skupini identiteta (% potvrdnih odgovora)

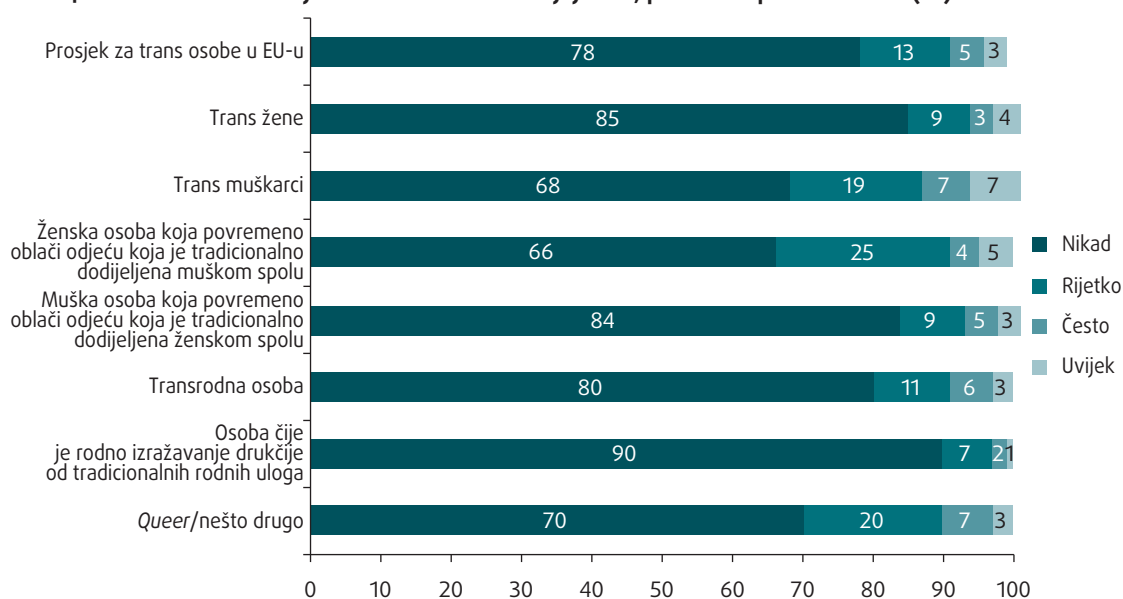

Pitanje: C4. U posljednjih 12 mjeseci, jeste li se Vi osobno osjetili diskriminirano zbog toga što ste transrodna osoba u bilo kojoj od sljedećih situacija: A. Pri traženju posla; B. Na radnom mjestu.

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju o LGBT osobama u EU-u koji su se prijavili za posao ili koji su radili/bili zaposleni tijekom 12 mjeseci prije istraživanja.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

Slika 4.: Otvorenost o tome je li osoba trans u srednjoj školi, prema skupini identiteta (%)

Pitanje: C9. Tijekom svojeg školovanja do 18. godine, jeste li... – A. U školi otvoreno govorili o tome da ste transrodna osoba? Kategorije odgovora kao što su navedene na slici (isključena je kategorija „Nije primjenjivo“).

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju o LGBT osobama u EU-u koji su smatrali da se pitanje odnosi na njihovu situaciju.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

Slika 5.: Zašto posljednji slučaj diskriminacije nije bio prijavljen (% slučajeva)

Pitanja: C6. Uzimajući u obzir posljednji slučaj, jeste li ga Vi ili netko drugi prijavili bilo kome? „Ne“.

C7. Zašto nije bio prijavljen?

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju o LGBT osobama u EU-u koji su diskriminirani i koji nisu prijavili posljednji slučaj diskriminacije.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

zdravstvenih ili socijalnih usluga diskriminiralo zbog toga što je trans osoba.

- Proizvodi i usluge: činjenica da je ispitanik mlad, nezaposlen i/ili iz nižeg prihodovnog razreda povećava mogućnosti da se osjećao diskriminirano u godini koja je prethodila istraživanju.

Samo je vrlo mali broj ispitanika prijavio noviji slučaj diskriminacije. Međutim, trans osobe vjerojatnije će prijaviti svoje novije iskustvo od ostalih LGB skupina. Više od tri od pet trans ispitanika nije prijavilo slučaj jer su bili uvjereni da se ništa ne bi dogodilo ili promijenilo, a polovica od njih zato što je mislila da nema svrhe prijavljivati ga. Trans ispitanici također su bili zabrinuti da slučaj neće biti shvaćen ozbiljno te nisu željeli otkriti svoju seksualnu orijentaciju i/ili

rodni identitet. Gotovo jedan od tri ispitanika (30 %) nije znao kako ili kome prijaviti slučaj.

Prijavlivanje slučajeva diskriminacije nadležnim tijelima, kao što su tijela za ravnopravnost, ključno je za provedbu postojećeg pravnog okvira kojim se zabranjuje diskriminacija na temelju identiteta na području zapošljavanja. Uredbom o rodnoj jednakosti (preinačenom) predviđa se osnivanje tijela za ravnopravnost čiji će zadatak biti pomaganje žrtvama diskriminacije u postupanju s prijavama (članak 20. stavak 2. točka (a)). Nadalje, države članice organizacijama civilnog društva moraju omogućiti pomaganje žrtvama u upravnim ili sudskim postupcima (članak 17. stavak 2.).

Mišljenja FRA

Diskriminacija pri zapošljavanju i pristupu robi i uslugama

Rezultati istraživanja pokazuju iznenađujuće čvrstu poveznicu između rodnog izražaja i iskustava s diskriminacijom. Pri revidiranju postojećeg zakonodavstva o jednakosti ili donošenju novog zakonodavstva na tom području, zakonodavac EU-a trebao bi osigurati da zakonodavstvo obuhvati i diskriminaciju na temelju rodnog identiteta. Trenutačnu pravnu zaštitu koju EU odobrava onima koji imaju namjeru promijeniti spol, koji upravo prolaze postupak promjene spola ili onima koji su mu se podvrgnuli potrebno je proširiti na sve trans osobe.

Istraživanje pokazuje da je vrlo malo trans ispitanika nadležnim tijelima prijavilo slučajeve diskriminacije koje su doživjeli. EU bi trebao nastaviti pažljivo pratiti učinkovitost nacionalnih žalbenih tijela i postupaka u kontekstu primjene Direktive o ravnopravnosti spolova ((2006/54/EZ) (preinačena)) i Direktive o ravnopravnosti spolova u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga (2004/113/EZ). Države članice EU-a trebale bi osigurati da su tijela za ravnopravnost i drugi nacionalni žalbeni mehanizmi odgovarajuće ovlašteni te da imaju dovoljno resursa kako bi povećali svijest o diskriminaciji na temelju rodnog identiteta i kako bi pospjeli prijavljivanje nesreća.

Države članice EU-a trebale bi osigurati da javni sektor razvije i provede raznolike strategije i politike jednakog postupanja u potpunosti poštujući privatnost, dijeljenje iskustava i dobrih praksi koje se bave potrebama trans osoba. To se, primjerice, može postići donošenjem pravilnika ponašanja i olakšavanjem promjena naziva i rodni oznaka na dokumentima za zapošljavanje. Države članice trebale bi poticati napore sindikata i organizacija poslodavaca da se unaprijede politike raznolikosti i nediskriminacije na temelju rodnog identiteta na radnom mjestu i u strukovnim obrazovnim ustanovama.

Diskriminacija u obrazovanju

Istraživanje pokazuje da je obrazovanje područje u kojem trans ispitanici doživljavaju zlostavljanje i negativne reakcije zbog svojeg rodnog izražaja ili identiteta. EU bi trebao pomoći u borbi protiv zlostavljanja trans osoba u školama, neovisno o tome je li riječ o studentima ili roditeljima, u sklopu svojih nastojanja da se bori protiv rodnih stereotipa putem Strategije EU-a za ravnopravnost između žena i muškaraca. Program EU-a za obrazovanje trebao bi poticati vršnjačko učenje među državama članicama EU-a te promicati postojeće najbolje prakse koje se bave transfobnim nasiljem.

Države članice EU-a trebale bi osigurati da škole pružaju sigurno okruženje trans osobama, u kojem nisu prisutni diskriminacija, zlostavljanje i isključivanje. Škole bi trebalo poticati na usvajanje politika protiv nasilja koje uključuje trans pitanja.

Nadležna javna tijela, poput tijela za ravnopravnost, institucija za promicanje ljudskih prava i pravobraniteljice za djecu, trebala bi biti odgovarajuće ovlaštena, imati dovoljno resursa i trebalo bi ih poticati da istražuju slučajeve zlostavljanja i diskriminacije na temelju rodnog identiteta u obrazovanju.

Države članice EU-a trebale bi osigurati da se objektivne informacije o rodnom identitetu i rodnom izražavanju uvrste u školske programe kako bi se potaknulo poštovanje i razumijevanje među osobljem i učenicima, kao i podizalo svijest o problemima s kojima se susreću trans osobe. Države članice EU-a trebale bi osposobiti obrazovne stručnjake o tome kako pristupiti trans pitanjima u obrazovanju i o tome kako se nositi sa slučajevima transfobnog zlostavljanja i uznemiravanja.

Diskriminacija u zdravstvu i pristup zdravstvu

Kao što istraživanje pokazuje, približno jedan od pet ispitanika koji je upotrebljavao zdravstvene ili socijalne usluge u godini koja je prethodila istraživanju smatrao je da ga je osoblje zdravstvenih ili socijalnih usluga diskriminiralo zbog toga što je trans osoba. Države članice EU-a trebale bi zdravstvene djelatnike i osoblje u zdravstvenom osiguranju obučiti o zdravstvenim potrebama trans osoba kako bi se uklonile predrasude i poboljšalo pružanje usluga trans osobama.

Države članice EU-a trebale bi razmotriti kako osigurati dostupnosti usluga zdravstvene skrbi koje su specifične za trans osobe te kako osigurati da se prema trans osobama ophodi na jednak i uljudan način pri dobivanju usluga zdravstvene skrbi. Države članice EU-a trebale bi razmotriti kako olakšati postupak potvrde spola i, kad to nije moguće, promicati pristup takvim postupcima u državi članici EU-a koja ga nudi.

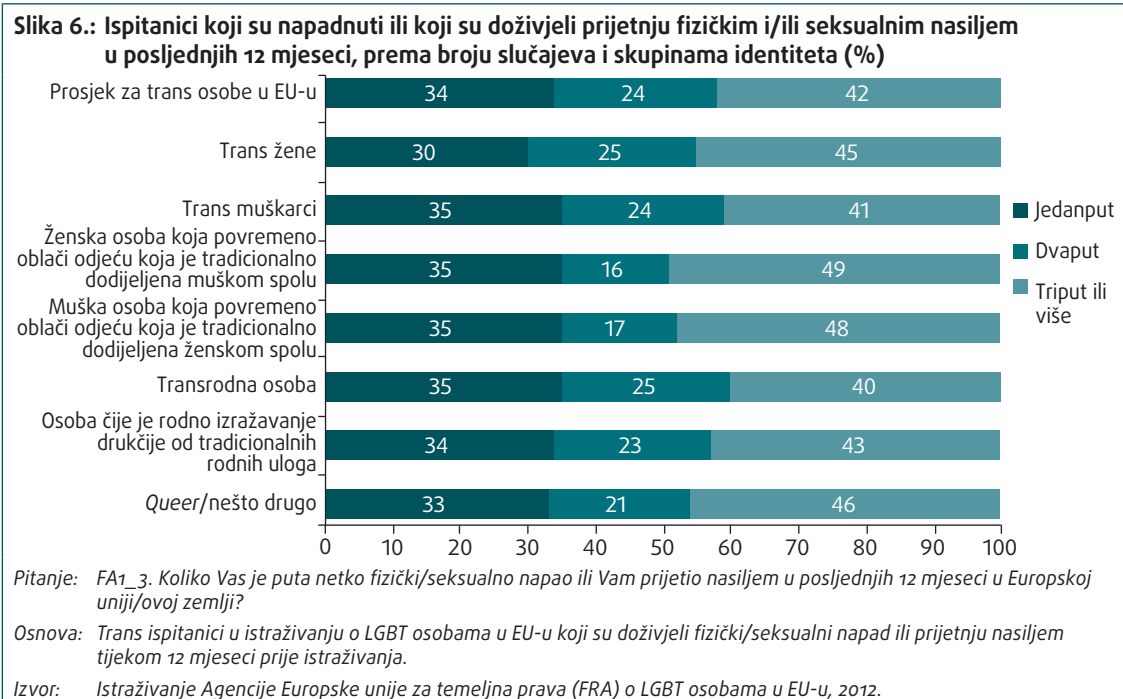
Države članice EU-a u svojim bi se nacionalnim zdravstvenim planovima i politikama trebale referirati na zdravstvenu skrb specifičnu za trans osobe. Također bi trebale osigurati da zdravstvena istraživanja, planovi i program obuke te zdravstvene politike također uzmu u obzir trans osobe i njihove potrebe.

Nasilje i uznemiravanje

„Biti transrodna osoba u Litvi najteža je moguća stvar na svijetu. Živim u stalnom strahu i na kraju više uopće i ne želite živjeti. [...] Doživio sam toliko diskriminacije, uznemiravanja i nasilja da je to postalo moja svakodnevica.“ (Transrodna osoba, 25, Litva)

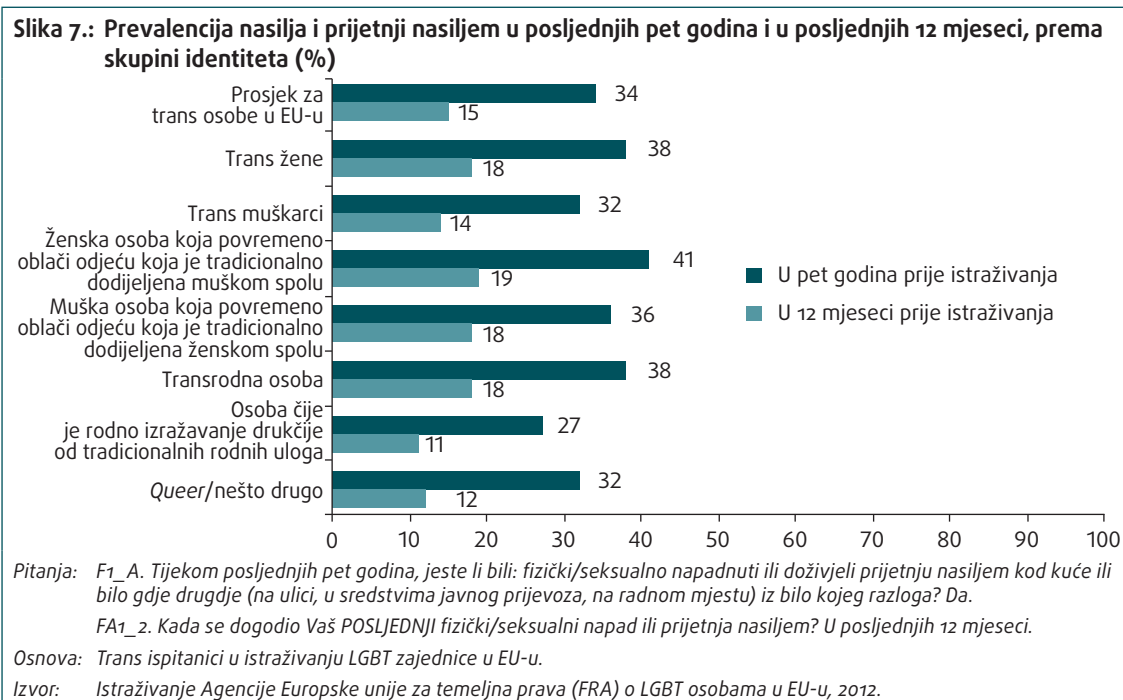
Najupadljiviji rezultat u istraživanju o LGBT osobama u EU-u jest visoka razina opetovanog nasilja i zločina motiviranih mržnjom koje trpe trans osobe, što upućuje na potrebu za poboljšanjem politika za borbu protiv zločina iz mržnje diljem EU-a:

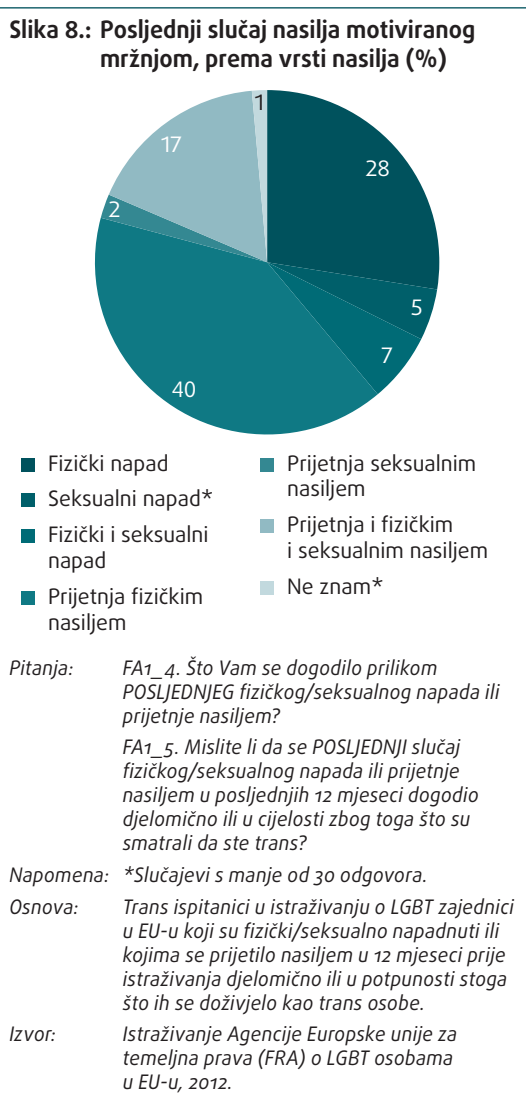
- godišnja stopa učestalosti nasilja ili uznemiravanja iznosi otprilike jedan slučaj na dvojicu trans ispitanika, što je dvaput više od stopa učestalosti za ispitanike koji su lezbijke, gejevi i biseksualne osobe;
- otprilike dva od pet (44 %) trans ispitanika koja su bila žrtvama nasilja tijekom 12 mjeseci prije istraživanja navela su da se to dogodilo tri ili više puta tijekom navedenog razdoblja;
- razdioba prema skupinama identiteta pokazuje da su muške i ženske osobe koje povremeno oblače odjeću koja je tradicionalno dodijeljena suprotnom spolu u navedenom razdoblju najvjerojatnije pretrpjele više slučajeva nasilja (triput ili više).

Kad je riječ o nasilju koje se trpi iz bilo kojeg razloga, a ne samo zbog rodnog identiteta ispitanika, od svih LGBT skupina najvjerojatnije je da će trans osobe izjaviti da su bile napadnute ili da im se prijetilo nasiljem i u posljednjih pet godina i u posljednjih godinu dana, o čemu ih se pitalo u istraživanju. U pet godina prije istraživanja, 34 % svih trans ispitanika iskusilo je nasilje ili im se prijetilo nasiljem, dok ih je 15 % nasilje ili prijetnju nasiljem iskusilo u 12 mjeseci prije istraživanja.

Otprilike jedan od 10 (8 %) trans ispitanika bio je fizički ili seksualno napadnut ili mu se prijetilo nasiljem, za što ispitanik smatra da se djelomično ili u cijelosti dogodilo zato što ih se doživjelo kao trans osobu. U 12 mjeseci prije istraživanja, nasilje motivirano mržnjom bilo je najvjerojatnije među trans ženama (16 %), muškim osobama koje povremeno oblače odjeću koja je tradicionalno dodijeljena ženskom spolu (14 %) i transrodnim ispitanicima (11 %).

Među svim LGBT ispitanicima u istraživanju, bilo je najvjerojatnije da će trans ispitanici prijaviti policiji nasilje motivirano mržnjom. Jedna osoba od pet prijavila je posljednji slučaj nasilja motiviranog mržnjom (21 %), a jedna od četiriju najozbiljniji (24 %). Razlozi neprijavlivanja uključuju:

- duboko nepovjerenje u policiju: polovica ispitanika nije prijavila slučaj jer je mislila da policija ne bi učinila ništa, a jedan ispitanik od triju jer je smatrao da policija ne može učiniti ništa;
- strah od homofobne i/ili transfobne reakcije od policije (više od jednog od triju ispitanika);

- u slučaju uznemiravanja motiviranog mržnjom, ispitanici najčešće navode da je slučaj bio pre-malen, da nije bio dovoljno ozbiljan za prijavu ili da se nije dogodio njima da bi ga oni mogli prijaviti.

Kada su nasilje ili uznemiravanje uzrokovani mržnjom prijavljeni organizaciji osim policije, većina trans ispitanika prijavila ih je LGBT organizaciji (više od polovice), jedan ispitanik od njih deset prijavio je državnoj ili nacionalnoj instituciji, kao što je tijelo za ravnopravnost, a otprilike 7 % – 15 % prijavilo je općenoj organizaciji koja pruža pomoć žrtvama nasilja.

Počinitelji nasilja ili uznemiravanja u većini su slučajeva nepoznate muške osobe koje djeluju u skupinama. Slučajevi motivirani mržnjom događaju se gotovo jednako često i u zatvorenom i na otvorenom prostoru, dok se uznemiravanje motivirano mržnjom nešto češće događa na zatvorenim javnim mjestima. Od svih lokacija na *otvorenome*, trans ispitanici najčešće spominju slučajeve na ulici, trgu, parkiralištu ili nekom drugom javnom mjestu. Od svih lokacija na *zatvorenome*, nasilje motivirano mržnjom najčešće se događalo kod kuće, dok se uznemiravanje motivirano mržnjom najčešće događalo na radnom mjestu. Jedan od deset najsvježijih slučajeva uznemiravanja dogodio se na internetu ili e-poštom, uključujući Facebook i Twitter.

„Homofobija i transfobija povrede su ljudskog dostojanstva. Homofobni i transfobni stavovi nisu u skladu s vrijednostima i načelima na kojima je osnovana Europska unija – kako je navedeno u članku 2. Ugovora.“

Europska komisija (2013.), The Commission’s actions are making LGBT rights a reality, SPEECH/13/424, Haag, 17. svibnja 2013.

Činovi nasilja i uznemiravanja krše prava na život, pravo na poštovanje fizičkog i mentalnog integriteta te stoga i ljudskog dostojanstva. Ta su prava zaštićena Poveljom o temeljnim pravima EU-a.

Europski parlament pozvao je države članice da „registriraju i istraže zločine mržnje protiv LGBTI² osoba te da donesu kazneni zakon kojim bi se zabranilo poticanje na mržnju na temelju seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.“ Slično tome, Preporuka Rec(2010)5 potiče države članice Vijeća Europe

² Akronim „LGBTI“ također uključuje interseksualne osobe. Odluka Europskog parlamenta od 4. veljače 2014. o Planu EU-a protiv homofobije i diskriminacije na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta (2013/2183(INI)).

Tablica: Lokacija slučajeva nasilja motiviranog mržnjom i prijetnji nasiljem u posljednjih 12 mjeseci (%)

	Posljednji	Najozbiljniji
Kod kuće	8	9
U nekoj drugoj stambenoj zgradi, stanu*	3	4
U školi, na fakultetu*	5	6
Na radnom mjestu*	3	4
U kafiću, restoranu, baru, klubu	10	8
U autu*	1	1
U sredstvu javnog prijevoza	9	7
U sportskom klubu*	0	0
U nekom drugom zatvorenom prostoru*	2	3
Na ulici, trgu, parkiralištu ili nekom drugom javnom mjestu	46	43
U parku, šumi*	3	4
U prostoru (npr. klub, bar) ili na događanju (npr. povorka ponosa) specijaliziranom za LGBT osobe*	2	1
Na nekom drugom otvorenom prostoru*	5	7
Negdje drugdje*	2	2

Pitanje: FA1_10; FA2_10. Gdje se to dogodilo?

Napomena: *Slučajevi s manje od 30 odgovora.

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju o LGBT zajednici u EU-u koji su fizički/seksualno napadnuti ili kojima se prijetilo nasiljem u 12 mjeseci prije istraživanja (posljednji slučaj) ili u pet godina (najozbiljniji slučaj) prije istraživanja djelomično ili u potpunosti stoga što ih se doživjelo kao trans osobe.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

da „osiguraju učinkovite, pravodobne i nepristrane istrage o navodnim slučajevima zločina i ostalim incidentima gdje se opravdano sumnja da su seksualna orijentacija ili rodni identitet žrtve predstavljali motiv počinitelja”. Također ih poziva da „osiguraju da [...] osobe odgovorne za takva djela budu učinkovito izvedene pred lice pravde i, gdje je to primjenjivo, kažnjene na način da se izbjegne progonstvo”³.

*„Iskusio sam ponižavanje, batine i uvrede ljudi koje poznajem i ljudi koje ne poznajem, ali želio sam da ljudi u mojoj okolini shvate da sam ljudsko biće kao bilo tko drugi te da me moja seksualna orijentacija ne razlikuje od njih! Ja sam ljudsko biće – osoba. Ponosan sam što sam gej. Nikada nisam lagao i nikada neću lagati u budućnosti, neovisno o tome koliku cijenu [moram platiti].“
(Transrodan, gej, 29, Bugarska)*

Mišljenje FRA

Borba protiv nasilja motiviranog mržnjom i uznemiravanja trans osoba

Pri procjeni nacionalnog zakonodavstva prenošenjem Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda u području prava, potpore i zaštite žrtava kaznenih djela (Direktiva EU-a o žrtvama kaznenih djela), Europska komisija posebnu bi pozornost trebala posvetiti tomu jesu li rodni identitet ili rodno izražavanje primjereno uključeni kao osobne karakteristike žrtava u pojedinačnim procjenama.

3 Vijeće Europe, Odbor ministara (2010.), Preporuka Rec(2010)5 Odbora ministara državama članicama o mjerama za borbu protiv diskriminacije na temelju seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

Pri provedbi Direktive EU-a o žrtvama kaznenih djela, države članice EU-a trebale bi pripaziti na zaštitu potreba žrtava kaznenih djela počinjenih zbog rodnog identiteta žrtve (u skladu s Uvodnim izjavama 9., 17. i 56. Direktive). Države članice EU-a trebale bi osigurati da se, u skladu s člankom 21. Direktive EU-a o žrtvama kaznenih djela, tijekom kaznenog postupka u potpunosti poštuje pravo na zaštitu privatnosti transrodnih osoba.

Države članice EU-a trebale bi razmotriti provođenje odredbi kaznenog zakona koje bi pružile zaštitu od transfobnih zločina i osigurale da tijela koja se bave provedbom zakona budu osposobljena za učinkovito rješavanje transfobnih zločina, što uključuje i podizanje svijesti o trans pitanjima.

Države članice EU-a trebale bi se pozabaviti nedovoljnim prijavljivanjem zločina iz mržnje, uključujući zločine protiv trans osoba, kao što je naglašeno u Zaključcima Vijeća za pravosuđe i unutarnje poslove (JHA) iz prosinca 2013. o borbi protiv zločina iz mržnje koji su odražavali zaključke FRA-ine Konferencije o temeljnim pravima koja se održala u Vilniusu 2013. Pozivaju se države članice da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi olakšale prijavljivanje zločina iz mržnje i samim žrtvama i, što je moguće više, kroz udruženja koja ih podržavaju. To bi trebalo uključivati mjere izgradnje povjerenja u policiju i ostale državne institucije. Tijela koja se bave provedbom zakona stoga bi trebala biti obučena o tome kako rješavati slučajeve koje prijave trans osobe, a posebice o tome kako žrtvama pružiti potporu i o sustavnom prijavljivanju slučajeva. U svrhu poboljšanja stopa prijave, mogle bi se razmotriti i prakse poput „prijavljivanja preko treće strane“, angažiranja organizacija civilnog društva kroz partnerstvo više agencija.

U skladu s kontinuiranim naporima da se poboljšaju i približno odrede prikupljeni podatci o zločinima (kao što je Eurostatova Radna skupina za statistiku o zločinima i statistiku o kaznenom pravosuđu u okviru Statističkom akcijskog plana EU-a 2011. – 2015.), države članice EU-a trebale bi osigurati da tijela koja se bave provedbom zakona ispravno bilježe, istražuju i progone zločine motivirane mržnjom koja se temelji na rodnom identitetu i rodnom izražaju. Kako bi se razvile pravne i političke mjere temeljene na dokazima, države članice trebale bi prikupiti statistiku o broju i vrstama zločina i rodnom identitetu žrtava (u skladu s člankom 28. i Uvodnim izjavama 56. i 64. Direktive 2012/29/EU) kao i o broju osuđenih i vrsti izrečene kazne.

Živjeti kao trans osoba

„Smatram se muškarcem sa ženskim tendencijama u ženskom tijelu. Kada s drugima razgovaram o tome, misle da sam luda. Ili si muškarac ili žena, nema trećeg! Stoga, ja sam ništa.“ (Ženska osoba koja povremeno oblači odjeću koja je tradicionalno dodijeljena muškom spolu, 32, Danska)

Podatci istraživanja pokazuju da brojni trans ljudi odrastaju i žive u socijalnom okružju koje je većinom nesvjesno postojanja i potreba trans ljudi. Kada se strah, uzrokovan neprestanom viktimizacijom i diskriminacijom, sudari s neznanjem drugih – uključujući i vlastitu obitelj te radno i socijalno okružje – skrivanja ili izbjegavanje vidljivosti služi kao obrambena mjera. No taj izbor nužno osnažuje nedostatak priznavanja i nepotvrđivanja prava trans osoba. Stereotipi i neznanje o stvarnosti svakodnevnog života i prava trans osoba ovjekovječuju negativne javne stavove i zlostavljanje različita intenziteta – od idiotskih šala i uvredljivoga govora do ozbiljnog uznemiravanja i isključivanja. Na taj se način stvara nevidljivi kavez i podižu se prepreke jednakosti te kompromitiraju životi trans osoba. U konačnici, kao što je trans ispitanik naveo, oni su građani kojima se čini da im se ne dopušta da budu to što jesu.

„Siguran sam da bih se susreo s još više diskriminacije i uznemiravanja da otvoreno govorim o tome da sam trans. Kad sam to morao spomenuti u pravnom kontekstu, učinio sam to. No, osim moje obitelji, zdravstvenog osoblja i bivših partnera, nitko ne zna da sam rođen kao muškarac. Stoga je meni bilo relativno jednostavno, no činjenica da to moram čuvati kao strogu tajnu kako bih mogao jednostavno živjeti čini ovu situaciju lošom.“ (Trans muškarac, 38, Nizozemska)

Zbog života u okružju koje je negativno usmjereno na trans osobe one prilagođavaju svoj izražaj i ponašanje:

- jedna trećina svih trans ispitanika (32 %) fizičkom pojavom i odjećom izbjegava izražavanje svojeg roda ili svojeg željenog roda zbog straha od napada, prijetnji ili uznemiravanja;
- polovica trans ispitanika prijavljuje da su zbog tih strahova izbjegavali određena mjesta ili lokacije;
- gotovo jedan od pet ispitanika izbjegava otvoreno govoriti o tome da je trans čak i u vlastitu domu, dok šest od deset ispitanika izbjegava otvorenost u javnom prijevozu.

Ovi pronalasci naglašavaju koliko socijalni stavovi opće javnosti i reakcije prema trans ljudima utječu na svakodnevni život trans osoba. To ih onemogućuje u uživanju prava na poštovanje privatnog

Slika 9.: Mišljenja ispitanika o tome kako poboljšati život trans osobe da bude ugodniji (%)

Pitanje: TR6. Što bi Vam omogućilo da ugodnije živite kao transrodna osoba u zemlji u kojoj živite? Kategorija „Slažem se“ i „U potpunosti se slažem“.

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju LGBT zajednice u EU-u.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

života, koje obuhvaća pravo na izražavanje identiteta osobe u svim područjima života, uključujući u javnosti.

„Zastrašujuće je živjeti kao transrodna osoba. Uvijek pazim na negativne reakcije i osjećam potrebu za tajnošću, čak i kad sam u najjavnijim situacijama, primjerice kada se vozim javnim prijevozom itd. To podrazumijeva nošenje teže i vrećastije odjeće od one koju bih volio nositi.“

(Transseksualac, 39, Ujedinjena Kraljevina)

Četiri od pet trans ispitanika navode da su pozitivne mjere za promicanje poštovanja ljudskih prava trans osoba, poput planova za ravnopravnost, javnih kampanja ili specijaliziranih usluga, vrlo ili prilično rijetke u njihovoj domovini. Više od devet od 10 ispitanika (94 %) kažu da bi mogli ugodnije živjeti kao trans osoba da nacionalna tijela promiču prava trans osoba.

Nedostatak identifikacijskih dokumenata koji su u skladu s rodnim identitetom ili izričajem osobe mogu rezultirati diskriminacijom:

- jedan od triju trans ispitanika osjećao se diskriminirano u 12 mjeseci prije istraživanja pri pokazivanju osobne iskaznice ili drugog službenog dokumenta u kojem se navodi njegov spol;
- gotovo devet od 10 (87 %) ispitanika navodi da bi im jednostavnije zakonske procedure za priznavanje preferiranog roda pomogle da žive ugodnije.

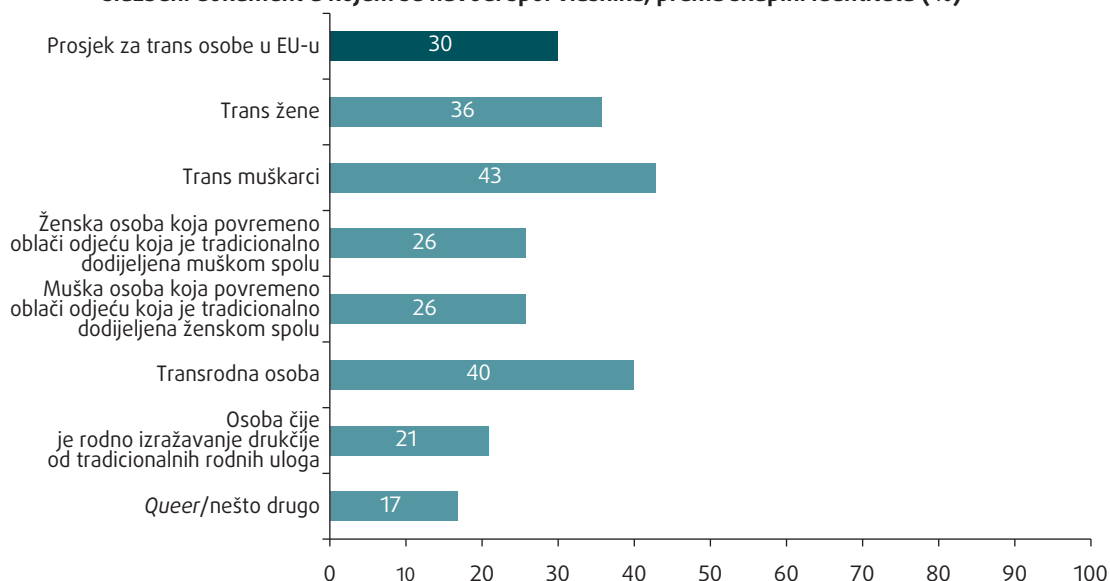
„Samo 35 zemalja u Europi ima zakonske odredbe kojima se priznaje rodni identitet trans osobe. Postojanje trans osoba de facto je nezakonito u 14 zemalja jer ih se ne priznaje. Dvadeset jedna zemlja u Europi zakonom zahtijeva da se trans osobe podvrgnu sterilizaciji prije priznavanja njihova rodnog identiteta. Ostali zahtjevi mogu uključivati dijagnozu o mentalnom poremećaju, liječenje i invazivnu operaciju, procjenu vremena proživljenog u novom rodnom identitetu, življenje života samca ili razvod. Takvi zahtjevi ugrožavaju dostojanstvo osobe, fizički integritet, pravo na zasnivanje obitelji i pravo na slobodu od ponižavajućih i neljudskih postupaka.“

Transrodna Europa (TGEU) (2014.), Prava trans osoba – Karta Europe i kazalo 2014., www.tgeu.org/Trans_Rights_Europe_Map

Preporuka CM/Rec(2010)5 Vijeća Europe naglašava da bi i države članice trebale poduzeti odgovarajuće mjere kako bi jamčile punopravno zakonsko prepoznavanje promjene spola osobe u svim područjima života, posebice omogućujući promjenu imena i spola u službenim dokumentima na brz, transparentan i dostupan način. Također se navodi da je „potrebno redovito preispitivati osnovne preduvjete, uključujući promjene fizičke prirode, za zakonsko priznavanje promjene spola kako bi se ukinuli svi uvredljivi zahtjevi.“

Mnoge trans osobe izložene su visokom riziku od lošeg fizičkog i mentalnog zdravlja. Nekoliko istraživanja pokazalo je da mnoge trans osobe razmišljaju o samoubojstvu, pate od depresije, anksioznosti, samoozljeđuju se te čak pokušavaju izvršiti samoubojstvo.

Slika 10.: Osjećaj diskriminiranosti u posljednjih 12 mjeseci u situaciji u kojoj je bilo potrebno pokazati službeni dokument u kojem se navodi spol vlasnika, prema skupini identiteta (%)

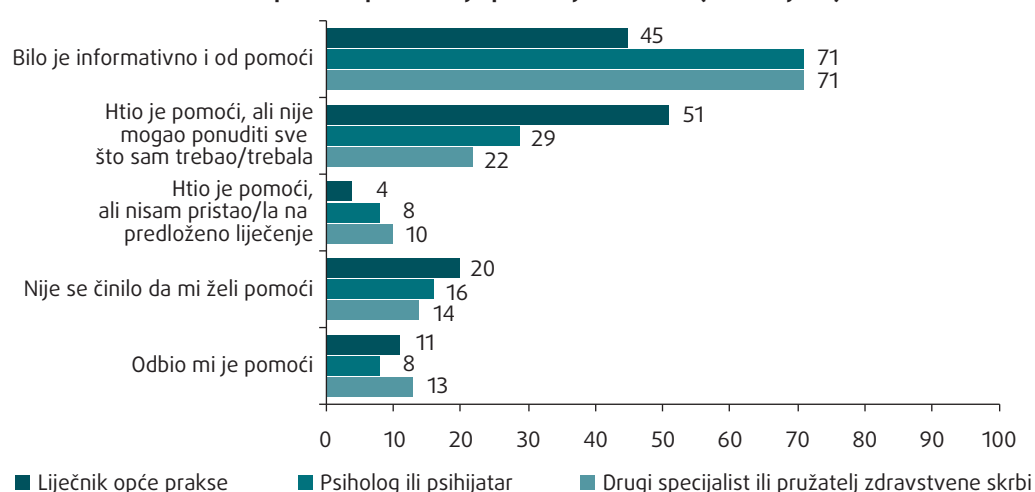

Pitanje: C4. U posljednjih 12 mjeseci, jeste li se osobno osjetili diskriminirano zbog toga što ste trans osoba u bilo kojoj od sljedećih situacija: - K Prilikom pokazivanja svoje osobne iskaznice ili bilo kojeg službenog dokumenta koji identificira Vaš rod.

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju o LGBT osobama u EU-u koji su tijekom 12 mjeseci prije istraživanja morali pokazati službeni dokument u kojem se navodi spol vlasnika.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

Slika 11.: Iskustva trans ispitanika pri traženju pomoći jer su trans (% slučajeva)

Pitanja: TR1. Jeste li ikada tražili psihološku ili medicinsku pomoć zbog toga što ste trans (transrodna) osoba? Da.

TR3. Kome ste se obratili za pomoć i kakav je bio rezultat? (Kategorije pružatelja usluga i odgovora kao što su navedene na slici; isključena je kategorija odgovora „Nije primjenjivo“).

Osnova: Trans ispitanici u istraživanju LGBT zajednice u EU-u.

Izvor: Istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) o LGBT osobama u EU-u, 2012.

Neke, ne sve, trans osobe prolaze postupak promjene spola, koji se često naziva „tranzicijom“, kako bi tijelo prilagodile rodnom identitetu.

Dvoje od petero ispitanika (39 %), posebice oni iz nižih prihodovnih razreda i oni nezaposleni, potražilo je liječničku ili psihološku pomoć povezanu sa svojim potrebama u pogledu rodnog identiteta. Iskustva pri traženju pomoći iznimno su raznolika: sedam od 10 (71 %) ispitanika prijavilo je pozitivna iskustva s psiholozima, psihijatrima ili ostalim specijalistima ili pružateljima zdravstvene skrbi. Međutim, kad je riječ o liječnicima opće prakse, stopa zadovoljstva pada ispod polovice (45 %). Jedan od pet ispitanika (20 %) naznačuje da se nije činilo kao da mu njegov liječnik opće prakse želi pomoći, a jedan od 10 (11 %) naveo je da je liječnik jednostavno odbio pomoći.

Njih polovica (52 %) nije tražila psihološku ili liječničku pomoć jednostavno zato što ne žele ili ne trebaju pomoć. Skupine muških i ženskih osoba koje povremeno oblače odjeću koja je tradicionalno dodijeljena suprotnom spolu, osoba čije je rodno izražavanje drukčije od tradicionalnih rodnih uloga te *queer*/ostali ispitanici posebice najčešće ne žele ili ne trebaju pomoć. Trećina trans muškaraca (33 %) i trans žena (37 %) također naznačuje da ne žele psihološku ili liječničku pomoć zato što su trans. Ispitanici koji žele psihološku ili liječničku skrb ili kojima je ona potrebna, ali koji je dosad nisu potražili, prijavljuju mnogo razloga zbog kojih nisu potražili pomoć, primjerice jer se nisu usudili, nisu znali kamo otići ili su se bojali predrasuda pružatelja njege. Gotovo četiri od pet (79 %) trans ispitanika navodi da bi im više mogućnosti liječenja omogućilo da kao trans osobe žive ugodniji život.

Mišljenje FRA

Osiguravanje pravnog priznavanja roda

Kao što je istraživanje pokazalo, dobivanje identifikacijskih dokumenata koji odgovaraju njihovu rodnom identitetu i izražaju predstavlja problem koji onemogućuje normalni društveni život mnogih trans ispitanika. Države članice EU-a trebale bi osigurati potpuno pravno priznavanje preferiranog roda osobe, uključujući promjenu osobnog imena, broja socijalnog osiguranja i drugih pokazatelja roda na identifikacijskim dokumentima.

Postupci priznavanja roda trebali bi biti dostupni, transparentni i učinkoviti, osiguravajući poštovanje ljudskog dostojanstva i slobode. U procesima pravnog priznavanja roda, posebice se ne bi trebali zahtijevati razvod i medicinske intervencije poput sterilizacije.

Države članice EU-a trebale bi u potpunosti priznati dokumente i odluke koje izda druga država članica u području pravnog priznavanja roda radi olakšavanja uživanja prava trans osobe na slobodu kretanja u EU-u.

Metodologija

Istraživanje LGBT zajednice u EU-u provedeno je 2012. godine anonimnim internetskim upitnicima te je prvenstveno promovirano u internetskim i društvenim medijima povezanima s LGBT zajednicom. Tom je metodologijom dobivena do danas najveća zbirka empiričkih informacija o LGBT osobama koja je dostupna u Europi i diljem svijeta. Izvješće i ovaj sažetak predstavljaju percepcije, iskustva, mišljenja i stavove trans ispitanika u dobi od 18 godina i starijih koji se služe internetom, koji su bili obaviješteni o istraživanju i koji su odlučili sudjelovati u njemu. Iako se ne može smatrati da su rezultati reprezentativni za sve trans osobe koje žive u EU-u, velik uzorak znači da je vjerodostojno misliti da tendencije utvrđene rezultatima odražavaju velik postotak osoba trans populacije u EU-u.

Istraživanje je provedeno metodologijom ponderiranja kako bi bilo protuteža nepostojanju pouzdanih statistika o razmjernoj veličini trans populacije u EU-u te kako bi ublažilo učinke pretjerane zastupljenosti nekih država članica EU-a u ukupnom uzorku. Ovaj postupak osigurava zastupljenost mišljenja trans ispitanika iz svih država članica EU-a u rezultatima istraživanja koja su proporcionalna sukladno broju stanovnika te zemlje. U tu je svrhu pretpostavljeno da je postotak udjela trans ispitanika i trans podskupina među svim ispitanicima u istraživanju jednak u svakoj državi članici EU-a te su se izračuni temeljili na toj pretpostavci (za potpun opis vidjeti Prilog 2. glavnom izvješću).

Više metodoloških informacija može se pronaći u Prilogu 1. potpunom FRA-inu izvješću – *Being Trans in the European Union: Comparative analysis of EU LGBT survey data* (Biti trans u Europskoj uniji: Komparativna analiza podataka iz istraživanja o LGBT zajednici u EU-u, 2014.) – vidjeti: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/being-trans-eu-comparative-analysis>.

Danas se trans osobe ili one čiji se rodni identitet i/ili rodni izražaj razlikuje od spola koji im je dodijeljen rođenjem suočavaju s čestom diskriminacijom, uznemiravanjem i nasiljem diljem Europske unije (EU-a). Takva stvarnost potiče strahove zbog kojih mnogi skrivaju ili prikrivaju pravoga sebe. U ovom se izvješću ispituju pitanja jednakog postupanja i diskriminacije na dvama temeljima, odnosno na temelju seksualne orijentacije i rodnog identiteta. U njemu se analiziraju podatci o iskustvu 6 579 trans ispitanika iz istraživanja lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i transseksualnih osoba (LGBT) u EU-u, što čini najveću zbirku empirijskih dokaza svoje vrste do danas. U ovoj je analizi FRA utvrdila da trans ispitanici, uz nekoliko iznimaka, navode najviše razine diskriminacije, uznemiravanja i nasilja među podskupinama LGBT-a.

Preduvjet inkluzivnih i kohezivnih društava jest jednako i potpuno socijalno sudjelovanje svih, bez diskriminacije. U tom pogledu rezultati istraživanja ocrtavaju uznemirujuću stvarnost. Pokazuju da je jednakost trans osoba još uvijek teško ostvariv cilj. Unatoč tome, ovo izvješće dolazi u vrijeme kada sve veći broj država članica EU-a poduzima korake kako bi promicale i zaštitile temeljna prava trans osoba. Dokazi koji su prikupljeni i analizirani u istraživanju trebali bi služiti političarima i donositeljima politika koji teže izradi zakonodavstava, politika i strategija koje bolje štite ta prava.

Dodatne informacije:

Za potpuno FRA-ino izvješće o trans osobama – *Being Trans in the European Union: Comparative analysis of EU LGBT survey data* (Biti trans u Europskoj uniji: Komparativna analiza podataka iz istraživanja o LGBT zajednici u EU-u, 2014.) – vidjeti <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/being-trans-eu-comparative-analysis>.

Za potpuno izvješće o LGBT zajednici – *European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey – Main results* (Istraživanje LGBT zajednice u EU-u – Istraživanje lezbijki, gejeva, biseksualnih i transrodnih osoba – Glavni rezultati, 2014.) – vidjeti <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>.

Za sažetak izvješća o LGBT zajednici – *European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey – Results at a glance* (Istraživanje LGBT zajednice u EU-u – Istraživanje lezbijki, gejeva, biseksualnih i transrodnih osoba – Kratak pregled rezultata, 2013.) – vidjeti <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-results> (dostupno i na francuskom i njemačkom).

Pregled aktivnosti FRA-e o LGBT temama dostupan je na: <http://fra.europa.eu/en/project/2011/homophobia-transphobia-and-discrimination-grounds-sexual-orientation-and-gender>.

Ured za publikacije

FRA – AGENCIJA EUROPSKE UNIJE ZA TEMELJNA PRAVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Beč – Austrija
Tel. +43 158030-0 – Faks +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Agencija Europske unije za temeljna prava, 2014.
Fotografija: © Shutterstock

ISBN 978-92-9239-710-4

TK-06-14-152-HR-C
doi:10.2811/428970